

Portaels portretteert Vilvoorde

Wij zien Portaels, dit keer niet geschilderd, maar op een zwart-witfoto, een daguerreotype trois-quarts afgebeeld, niet gekleed in een sjamberloek, wel in een zwart jacquet met lange panden boven een hemd van renforcé met buttondownknoopjes aan de overhemdsboorden en een lavallière, een gestrikte das, zwarte suède herenschoenen en gamaschen.

Na gedurende een paar decennia Europa en het Middellandse Zeegebied doorkruist te hebben was hij het verreizen van zijn tijd moe. Vilvoorde was sedert het begin van de negentiende eeuw herrezen als een feniks na een lange periode van verval en een van de eerste steden op het continent die konden genieten van de industriële explosie, na de verdieping van het verbrede kanaal tussen Brussel en de Rupel in 1830 en in 1835 de opening van het eerste spoortraject met de trein, van Britse makelij, op het Europese vasteland, tussen Brussel en Mechelen, tweede reden van de heropbloei.

Vermoedelijk was onze toen zeventienjarige schilder in zijn geboortestad, waar hij schoolging, getuige van de eerste stop van deze trein, want locomotief de Olifant moest water opslaan om stoom te produceren en mogelijk deed dit hem dagdromen om ooit van dit stalen ros gebruik te maken bij latere reizen.

Portaels' ouderlijk huis, brouwerij De Sterre, was opgebouwd uit tien traveeën, met centraal een fenêtre à terre met raamwerk vervaardigd van doussié en bijbehorend bordes. Het was niet-onbelend en grensde aan de rooms-katholieke kerk van Onze-Lieve-Vrouw van de Goede Hoop uit 1384. Hoe frequent zou hij dit gebouw op de dag des Heren betreden via de narthex en genieten van het prachtige koorgestoelte?

In 1852 schenkt Portaels een triptiek aan de kerk: drie schilderijen met links Johannes de Doper in inkarnaatrood ijzerrood, in het midden de Heilige Maagd Maria en rechts de apostel Petrus. Eerder hing het werk aan het hoofdaltaar, bij het chevet. De triptiek is nu mooi hersteld, want voordien was die zwaar gecraqueleerd.

Brouwerij De Sterre werd in het midden van de twintigste eeuw met de grond gelijkgemaakt en ruimde het veld voor het administratief centrum van de stad. Eind april 2018 werd een triptiek met een moderne tekening onthuld ter hoogte van de zijgevel en is er een verwijzing naar onze stadsgenoot met name. De triptiek boven op de kerk op de Coudenberg is reusachtig qua afmetingen en gebruikmakend van een zeer vernieuwende techniek, de wasserglastechniek. In deze kerk hangen twee zeer grote werken van zijn hand, twee keer een staurolatrie, doeken met Bijbelse voorstellingen van de dood van Jezus de Nazarener, Koning der Joden, waarop Portaels volop gebruikmaakt van zijn opgedane kennis uit zijn Oriënttijd en zijn reizen in het Heilige Land.

De moderne triptiek toont de meester in een Japans kostuum met een katana, een samoeraizwaard in de hand, een gedamasceerde dolk en shinto ryu beoefenend.

Portaels gidst ons, gezeten op zijn vélôcypède nu naar het Nouvel Quartier, aangelegd in de jaren 1870 voor de Vilvoordse bourgeoisie en de hogere staatsbedienden, die de trein namen om in Brussel te gaan werken en in Vilvoorde resideerden.

Aan het einde van de Stationlei staat het station uit 1887, waar in 1897 een prachtig standbeeld werd geplaatst, kort na de dood van onze gids. Het monument verbeeldde de schilderkunst. Een zittend naakt met een schilderspalet in de linkerhand, met eronder een medaillon van Jean François Portaels en daaronder drie water spuitende vissen in schelpvormige bassins. In 1988 werd het beeld verplaatst naar de Portaelschool, een kunstacademie, waar het als het ware gedumpt werd en onttrokken aan het oog van de burger.

Portaels gidst ons verder naar het klooster van de ongeschoeide karmelietessen, van de orde van de antieke observantie, klooster met een barokkerk uit de zeventiende eeuw, waar zich het miraculeuze beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Troost bevindt, beeld, rondgedragen in de processie drie weken na Pasen, op de dag waarop nu ook de Troostkermis plaatsvindt en dit sedert 1852, tegelijk met de beroemde jaarmarkt. De jaarmarkt is een gebeuren met koeien en paarden, galopperend, steigerend of in piaffe, opgezweept met een chambrière op hun derrière en en nage onder hun sjabrak. Er staan ook Brabantse trekpaarden, met gecoupeerde staart, geniqueteerd, maar geen rossinanten, geen lipizzaners, geen koniks of mecklenburgers, ook geen volbloedprzewalskipaarden, westfalers of genetten, Spaanse rijpaarden.

Onze Vilvoordenaar begeleidt ons naar de Grote Markt met het neoclassicistische stadhuis, waar Egide, Portaels' broer tussen 1871 en 1879 als burgemeester resideerde. Hier hangen werken van onze gids, onder andere een schilderij over de samoem, die siroccoachtige zuidwestenwind. Kamelen en dromedarissen, liggend op de grond, zoeken bescherming tegen deze wind. Het werk getuigt van een prachtig coloriet, gris de lin, Berbervrouwen in boernoesen, lange Arabische mantels in lousine, onder dekens van flausch, een duffelse wollen stof.

Op de markt stond ooit een lakenhal, want de lakennijverheid was in de middeleeuwen een grote bron van inkomsten. Nu staat er een houten staketsel, een verwijzing naar dit verdwenen gebouw, uit de tijd van de invoer van Engelse wol, voordat er sprake was van de brexit.

Portaels en de zijnen waren bemiddeld, bijna puissant rijk. Jaarlijks verdiende Portaels ruim 10.000 Belgische franken, een loon waarvoor een kantwerkster 133 jaar moest werken, een slavenbestaan, want hun dagloon bedroeg 25 centiemen! Hij was een welkome gast aan het Belgische hof, maar ook koning Willem III, onze noorderbuur, was zijn gastheer in Paleis Het Loo, waar zij samen biljartten!

Hij konterfeitte meermaals koningen, prinsen en bekende tijdgenoten, onder wie keizerin Charlotte, gekleed in een jurk van satin duchesse met heel wat valenciennes,

een Vlaamse kant met grote mazen, opaline, getwijnd kamgaren met imprimédessins en inslagfluweel, verder getooid met een achttienkaraats gouden halscollier en een ferlonnière in haar gevlochten haar.

Naar aanleiding van silvesteravond nodigt onze stadsgenoot ons uit bij De Kuiper, een paardensteakrestaurant uit 1859. Met paardenvlees van de paarden van het legergarnizoen of de paarden die de schuiten trokken aan de kanaaloevers. In dit etablissement geen rundvlees, want dat is gevaarlijk omwille van de mogelijke overdracht van de boviene spongiforme encefalopathie, de gekkekoeienziekte, verwant aan het creutzfeldt-jakobsyndroom. Buiten vriest het en aan de hemel staat Pegasus, het Paard, naast het Veulen. Binnen in het restaurantje met felgekleurde toile cirée op de tafeltjes met thonetstoeltjes, is het heerlijk warm. Er is genoeg keuze: uiteraard paardenvlees – Vilvoordenaars zijn pjeirefretters (paardenvreters) – naast ribeye, een tournedostje met stroganoffsaus, koninginnenhapjes en pâté de foie gras, frietjes met mayonaise en dijonnaise en met als toetje bombes glacées met fraise aardbeien en bigarreaus, naast boerderijs met oblies.

Portaels voert ons mee naar de Correctie, ooit het grootste gebouw van de stad, duidelijk herkenbaar op de kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden van Ferraris uit 1779, gebouwd binnen een tijdspanne van vier jaar en gebruikt voor alle doeleinden, uiteraard als gevangenis, kazerne, jeugdlokalen en in 2002 door de stad verworven en nu deels gebruikt als hotel met daarnaast andere multifunctionele ruimtes.

Op de terugweg merken wij het Mattenkot op, destijds een klooster van de ruig gepijde dominicaner monniken. Er werden kokosmatten gemaakt in de sparterie. Portaels veegt zijn voeten af aan de matten en nodigt ons uit om in 2020 terug te komen voor het vierde Portaelsdictee ...